

3.ÜNİTE: ŞİİR

Konularına Göre Şiir Türleri

Lirik Şiir:

Aşk, tabiat, özlem, gurbet, vatan, din, ölüm gibi konularda duyguların dile getirildiği, coşkulu bir anlatımın kullanıldığı şiirlerdir.

Adını Eski Yunan'da şairlerin şiirlerini söylerken kullandıkları “**lir**” adı verilen müzik aletinden almıştır.

Türk edebiyatında **koşma**, **semai**, **varsağı**, **ağıt**, **mersiye**, **ilahi**, **münacat** gibi nazım şekilleri ve türleri lirik şiire örnektir.

Örnek

Değirmen misali döner başım

Sevda değil bu bir hışım

Gel gör beni darmadağın

Tel tel çözülüp kalmışım.

Yâr yâr

Canımın çekirdeğinde diken

Gözümün bebeğinde sitem var.

Bedri Rahmi Eyüboğlu

Epik Şiir:

Savaş ve kahramanlık konularını coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlerdir.

Destanlar epik şiir türündedir.

Epik kelimesi Yunanca destan anlamına gelen “epope” kelimesinden gelmiştir.

Halk edebiyatında **koçaklama**, **destan**, **varsağı** gibi nazım biçimleri ve türleri epik özellikler göstermektedir.

Örnek

Atlarımız aldan, kırdan, yağızdan,

Akıncılar kopmuş, gelmiş Oğuz'dan...

Küçüklü büyüklü hep bir ağızdan,

Evrence söylenir türkümüz bizim.

Satirik Şiir:

Kişilerin ve toplumun aksayan yönlerini eleştirel şekilde ele alan şiirlerdir.

Kişî, olay ya da durumlar; iğneleyici sözlerle, alaylı ifadelerle eleştirilir.

Satirik şiir; halk edebiyatında *taşlama*, divan edebiyatında *hicviye (hiciv)*, Batı etkisindeki Türk edebiyatında ise *yeri* adını almıştır.

Örnek

Dost düşman önümde yürür

Bilmedim asıl dostu

Dostların canıma kastı

Beni dostlarım öldürür:

Ahmet Tufan Şentürk

Didaktik Şiir:

Bir düşünceyi aktarmak veya belli bir konuda öğüt, bilgi, ders vermek amacıyla öğretici nitelikte yazılan şiir türüdür.

Daha çok dinî, ahlaki, felsefi, sosyal konularda yazılır.

Manzum hikâyeler, fabllar didaktik özellik gösterir.

Örnek

Gönülce düş bir yola,

Bir gönülce kapı aç!

Sen sen ol, verme mola,

Senden kurtul, sana kaç!

Feyzi Halıcı

Pastoral Şiir:

Tabiat güzelliklerini, kır ve çoban hayatını anlatan şiir türüdür.

Pastoral kelimesi Latince “*çobanlara ilişkin*” anlamına gelen “*pastoralis*” kelimesine dayanmaktadır. Pastoral şiir; süsten uzak, sade bir dille yazılır.

Örnek

İlkbaharı geldi Anadolu’nun,

Silifke’de çiçek açtı nar şimdi.

Her tarafı yeşillendi

Bolu’nun, Sultandağı benek benek kar şimdi

YAŞAMAYA DAİR

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın

bir sincap gibi meselâ,
yani, yaşamının dışında ve ötesinde hiçbir şey beklemeden,

yani, bütün işin gücün yaşamak olacak. Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani, o derecede, öylesine ki,
meselâ, kolların bağlı arkadan, sırtın duvarda, yahut kocaman gözlüklerin,

beyaz gömleğinle bir laboratuvarıda

insanlar için ölebileceksin,

hem de yüzünü bile görmediğin insanlar için,

hem de hiç kimse seni buna zorlamamışken,

hem de en güzel, en gerçek şeyin yaşamak olduğunu bildiğin halde.

Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,

yetmişinde bile, meselâ, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,

ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için,

yaşamak, yani ağır bastığından.

Nâzım Hikmet, *Yatar Bursa Kalesinde*

a. *Yaşamaya Dair* adlı şiirdeki ahenk unsurlarını belirleyiniz.

Yaşamaya Dair şiiri, bir ölçü ve kalıba bağlı değildir.

Şiirin düzenli bir kafiye örgüsü bulunmamaktadır.

Şiirde uzun ve kısa dizeler bir arada kullanılmıştır.

Ahenk; kelime tekrarları, ses akışı, asonans ve aliterasyon gibi öğelerle sağlanmıştır.

Şiirde durak ihtiyacı duyulan yerlerde dize kırılarak bir alt satıra geçilmiştir.

İmge

Bir varlığı, kavramı, durumu daha canlı ve daha duygulu anlatmak için onu başka varlık, kavram veya durumların çizgileri ve şekilleri içinde tasarlayıştır.

Sanatçı, imge oluştururken izlenimlerinden hareketle gerçeği kendi algısına göre yeniden biçimlendirir.

Duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kendine özgü bir dil oluşturur.

Yeni bir anlatım için hayal gücü ve sanatçı duyarlılığı sayesinde alışılmamış sözler bulur.

Bilinen sözcüklere farklı anlamlar yüklerken çeşitli ipuçlarıyla çağrışım sağlar.

b. Yaşamaya Dair adlı şiirdeki imgeleri ve söz sanatlarını belirleyiniz.

İmge	
Söz Sanatları	

Edebî Sanatlar (Söz Sanatları)

Edebiyatta anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek ve daha çarpıcı bir duruma getirmek için temelde benzetme esasına dayalı, söz ve anlama bağlı anlatım inceliği ve özelliğidir.

Edebî metinlerin sanatsal niteliklerinin anlaşılmasında edebî sanatların önemli bir yeri vardır.

Teşbih,

telmih,

istiare,

hüsnütalil,

mecazı- mürsel,

tecahüliarîf,

teşhis,

kinaye,

intak,

tevriye,

tenasüp,

tariz,

tezat,

irsalimesel ve mübalağa başlıca edebî sanatlardır.

1. Teşbih (Benzetme): Aralarında benzerlik ilgisi kurulan varlık veya kavramlardan nitelikçe zayıf olanın, kuvvetli olana benzetilerek anlatılmasıdır. Teşbihin dört ögesi vardır:

Benzeyen: Özellikçe zayıf olandır.

Kendisine benzetilen: Özellikçe güçlü olandır.

Benzetme yönü: Aktarılan özelliktir.

Benzetme edatı: Gibi, kadar, sanki, misali vb. kelimelerdir.

“Benzeyen” ve “kendisine benzetilen” asıl ögelerdir. “Benzetme yönü” ve “benzetme edatı” yardımcı ögelerdir. Yardımcı ögeler kullanılmadan da benzetme yapılabilir.

Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik

Benzeyen: bin atlı (akıncılar).

Kendisine benzetilen: çocuklar

Benzetme yönü: şen olma.

Benzetme edatı: gibi

Yalın Teşbih (Teşbihbeliğ):

Benzeyen ve kendisine benzetilenle yapılan benzetmedir. Bu benzetme türüne **güzel benzetme** de denir:

Gümüş bir dumanla kapandı her yer

Benzeyen: duman.

Kendisine benzetilen: gümüş.

2. İstiare (Eğretileme):

Benzetmenin asıl unsurları olan benzeyen ya da kendisine benzetilenin yalnız birinin kullanılmasıyla yapılan edebî sanattır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?

Bu dizelerde ağaran saçlar “kar”a benzetilmiş fakat benzeyen (ağaran saç) söylenmemiştir. Sadece **kendisine benzetilen** durumundaki “kar” söylenerek istiare yapılmıştır.

Dağlar dalgalanmakta, bayrak değil.

Bu dizede “dağlar” dalgalanma yönüyle deniz dalgalarına benzetilmiş ancak **benzeyen** (dağlar) kullanılmış, kendisine benzetilen (dalgalar) kullanılmamış, istiare yapılmıştır.

3. Mecazımürsel (Ad Aktarması):

Bir sözün, benzetme amacı güdülmeden, başka bir sözün yerine kullanılmasıdır.

Mecazımürselde parça-bütün, neden-sonuç, özel-genel, eser-sanatçı, iç-dış, yer-insan, soyut-somut, yön-uygarlık, araç-kullanıcı gibi anlam ilgileri bulunur:

Bakımsızlıklarla göçüp gitmiş bir cihan,

Mevsimler soğumuş, sular azalmış,

Buğday, Selçuklulardan kalan başak değil.

Yukarıdaki dizelerde “**cihan**” sözü ile Anadolu kastedilmiştir (parça-bütün ilişkisi).

Nedir üç dört alın?

Bir yurdun alnından boşansın ter.

Mehmet Akif Ersoy

“**Yurt**” sözüyle kastedilen yurttaki insanlardır (yer-insan ilişkisi).

Rastlamıştım duvarda bir şâir arkadaşa

Faruk Nafiz Çamlıbel “**Şâir**” sözüyle şiir kastedilmiştir (eser-sanatçı ilişkisi).

Deniz güzel... geceler, çeşmeler serin ...

Ömer Bedrettin Uşaklı “**Çeşmeler**” sözüyle su kastedilmiştir (iç-dış ilişkisi).

Bereket yağar tarlalara nisanda

“**Bereket**” sözüyle yağmur kastedilmiştir (neden-sonuç ilişkisi).

4. Teşhis (Kişileştirme):

İnsan dışındaki varlık ve kavramlara insana ait duyuş ve davranış özellikleri yükleme sanatıdır.

Kişileştirmenin bulunduğu her yerde istiare de vardır.

Haliç'te bir vapuru vurdular dört kişi demirlemişti eli kolu bağlıydı ağlıyordu

Attilâ İlhan

İnsana özgü ağlama özelliği “**vapur**”a yüklenmiştir.

5. İntak (Konuşturma):

Kişileştirilen varlık veya kavramın konuşturulmasıdır.

Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna: — Tenimde bir yara işler gibisin.

İnsana özgü konuşma özelliği “**dal**”a aktarılmıştır.

6. Tenasüp (Uygunluk):

Anlamca birbiriyle ilgili kelimelerin bir arada kullanılması sanatıdır.

*Yersin, içersin sofrasından, üç yüz senedir,
Kuvvetlisin ama kuvvet hak değil.
Bakımsızlıklarla göçüp gitmiş bir cihan,*

“Yemek, içmek, sofrâ” kelimeleri anlamca birbiriyle ilgilidir.

7. Tezat (Karşıtlık):

Birbirine karşıt duygu, düşünce, hayal ve durumları ifade eden kavramları bir arada kullanma sanatıdır.

Neden böyle düşman görünürsünüz, Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Birbirine karşıt kavramlar olan “dost” ve “düşman” kelimeleri kullanılarak tezat yapılmıştır.

8. Telmih (Hatırlatma):

Hemen herkesçe bilinen bir olaya veya kişiye gönderme yaparak o olayı veya kişiyi hatırlatma sanatıdır.

*O gece o müthiş deniz durgundu,
Ömründe susmayan rüzgâr yorgundu,
En kara gönüller aya vurgundu
Leylâ'yı içinde bulan er gibi.*

Dizelerinde hemen herkesçe bilinen **Leyla** ile **Mecnun** aşkına gönderme yapılarak bu tarihî kişilikler hatırlatılmıştır.

9. Hüsnütalil (Güzel Nedene Bağlama):

Bir olayı gerçek nedeninin dışında bir nedene, çoğunlukla da güzel bir nedene bağlama sanatıdır.

*O çay ağır akar, yorgun mu bilmem?
Mehtâbı hasta mı, solgun mu bilmem?*

Dizelerinde çayın ağır akışı, gerçek nedeninin dışında bir nedene (yorgun oluşuna) bağlanmıştır.

10. Tecahülîarif (Bilmezden Gelme):

Bildiği bir şeyi bilmez görünme, bilmezlikten gelme sanatıdır.

*Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?*

Şair, şakaklarındaki akların kar olmadığını; yaşlanmış, çizgili yüzün kendisine ait olduğunu bildiği hâlde bilmezlikten gelmektedir.

11. Kinaye (Değınmece):

Gerçek anlamı da düşünölebilecek bir sözü gerçek anlamının dışında (mecaz anlamıyla) kullanma sanatıdır. Birçok deyim ve atasözünde kinayeye başvurulmuştur.

Gene parmağım ağzımda kaldı

Mâsumluk akıyordu yüzünüzden

Behçet Necatigil

Dizelerde gerçek anlamıyla da düşünölebilecek olan “parmağı ağzında kalmak” sözü mecaz anlamı kastedilerek kullanılmıştır.

12. Tevriye:

Bir anlatım inceliğı elde etmek için birden çok anlamı olan bir sözün yakın anlamının değil uzak anlamının kastedilerek kullanılması sanatıdır.

“Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”

Baki’ye ait olan bu dizede şair, kendi adı da olan “baki” sözcüğünü “sonsuz” anlamını kastederek kullanmıştır.

13. Tariz (İğneleme):

Bir sözü, tersini kastederek kullanma sanatıdır.

Bir nasihatim var zamana uygun

Tut sözümü yattıkça yat uyanma

Meşhur bir kelimadır sen kazan sen ye

El için yok yere ateşe yanma

Her nere gidersen eyle talanı

Öyle yap ki ağlatasın güleni

Bir saatta söyle yüz bin yalanı

El bir doğru söz söylerse inanma

Dörtlüklerde söylenenlerin tersi kastedilerek tariz yapılmıştır.

14. İrsalimesel:

Şiirde atasözü veya vecize (özdeyiş) kullanma sanatıdır.

Gün de doğar gün de doğar

Bir gün mutlaka gün doğar

Gün doğmadan neler doğar

Gün doğmadan Şehzadebaşında

Sezai Karakoç dörtlüğün üçüncü dizesinde atasözü kullanmıştır.

Mübalağa (Abartma): Sözün gücünü ve etkisini artırmak amacıyla bir durum, olay ya da varlığın olduğundan büyük veya küçük, çok ya da az gösterilerek anlatılması sanatıdır.

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;

ÖDEV:

Şiirler	Epik Şiir	Lirik Şiir	Satirik Şiir	Didaktik Şiir	Pastoral Şiir
Kaldırımlar					
Yayla Dumanı					
Akıncı					
Kızılırmak Kıyıları					
Yaşamaya Dair					

a. Bu belirlemelerden hareketle şiirlerin türlerini tablodaki ilgili yerlere işaretleyiniz.

SIFAT

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık;

Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.

İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;

Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.

Bu dizelerde altı çizili kelime (kara, iki, serseri) ve kelime grupları (kül rengi) önlerindeki isimleri (gökler, bulutlar, yoldaş, kaldırımlar) nitelemiştir.

İsimlerin önüne gelerek onları renk, biçim, durum bakımından niteleyen ya da sayı, işaret, belgisizlik ve soru yoluyla belirten bu tür kelimelere **sıfat** denir.

Siz de aşağıdaki dizelerde geçen sıfatları bularak bunların türlerini ve şiire katkısını söyleyiniz.

1. Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
2. Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.
3. Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
4. Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;
5. Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!
6. Aman sabah olmasın bu karanlık sokakta;
7. İki yanımdan aksın bir sel gibi fenerler.
8. Tak, tak ayak seslerimi aç köpekler işitsin:
9. Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.
10. Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
11. Islak bir yorgan gibi sımsıkı bürüneyim;
12. İçimde damla damla bir korku birikiyor;
13. Sanıyorum her sokak başını kesmiş devler...
14. Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.
15. Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
16. Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.